

Donáth Tibor (1926–2018)

1. ábra

Donáth Tibor professzor 65 évvel a végzését (1950) követően átveszi a „vasdiplomát” (2015. október 17.) Szél Ágoston professzortól, a Semmelweis Egyetem rektorától

Szomorú eseménnyel indult a 2018-as év. A második munkanapra virradóra Donáth Tibor professor emeritus, az anatómia koronázatlan királya és doyenje, elment. Örök vidám, egy-egy neveltető megjegyzésre mindig kész személyisége ezúttal nem tudta tompítani a lesújtó hírt. A mindenki által tisztelt, régóta súlyosan beteg professzor távozása egy igen nagyra becsült pályatárs elvesztése is, akinek hiánya Magyarország és a világ morfológusait egyaránt érzékenyen érinti. A Semmelweis Egyetem Donáth Tibort saját halottjának tekinti. A vég-tisztességet 2018. február 2-án adtuk meg kedves halottunknak.

Az anatómia tudományának művelői Donáth professzort igen magas szinten jegyzik. Az értékelésben nagyon sok tényező játszik közre. Munkásságának egyik legmarkánsabb eleme az anatómiai nevezéktan értelmezése és magyarázata volt, de jó kedélye, fantasztikus oktatói kvalitásai és szellemes stílusa mellett igazi literátor mivolta is közrejátszott ismertségében és népszerűségében. A diszciplína művelői, de a szélesebb orvostársadalom tagjai szinte kivétel nélkül Donáth Tibor számtalan hazai és külföldi kiadást megért terminológiai témájú művein nevelkedtek. Ezek közül a legismertebb az „Anatómiai nevek” című igen népszerű könyv, amely

egyetlen orvos és egészségügyi szakember könyvespolcáról sem hiányozhat. Fogorvosi anatómiai tankönyvei és a szintén nagyon jól ismert „Anatómia – Élettan” és „Az emberi test felépítése” című művei ma is kelendő tételek a könyvesboltok és az antikváriumok kínálatában. Utóbbi mű 1967-ben „Az év legszebb könyve” elismerésben részesült. Ezenkívül számtalan atlasz, jegyzet és az anatómiai nomenklatúrával foglalkozó művei dicsérik Donáth professzor fáradhatatlan tudósi és tudománypopularizáló aktivitását.

Donáth Tibor 1950-ben szerzett orvosdoktori diplomát a Budapesti Orvostudományi Egyetemen. A ma már Semmelweis Ignác nevét viselő egyetem Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézetében 1946-tól haláláig megszokás nélkül végezte oktatói és tudományos munkáját. Az egyetemi névváltoztatás évében, 1969-ben lett az Intézet egyetemi tanára, de azt megelőzőleg hat éven keresztül (1955 és 1961 között) Kiss Ferenc professzossal közösen tartotta az általános orvostanhallgatók előadásait és szigorlatait, majd két évig (1961 és 1963 között) az Intézet önálló, megbízott tanszékvezetője volt. Amikor 1963-ban Szentágotthai Jánost nevezték ki igazgatónak, az Intézet igazgatóhelyettese lett. Három éven keresztül a Fogorvostudományi Kar (FOK) dékánhelyettese volt. Hosszú évekig volt tagja az Általános Orvostudományi Kar (ÁOK) és a FOK Kari Tanácsának. A FOK-on az anatómia, szövet- és fejlődéstan tantárgy előadója, az ÁOK-n pedig a német nyelvű orvostudomány tanára volt. Kevesen tudják, hogy 1969-ben elvégezte az Eötvös Loránd Tudományegyetem nevelés-élettani szakát is. Tudását az orvostudomány és az orvosi oktató-nevelő munka fejlesztésére – hatalmas sikerrel – állította csatasorba.

Nagyon sok egyetemi és kari bizottságnak volt hosszabb-rövidebb ideig tagja vagy elnöke (Felvételi Bizottság, Államvizsga Bizottság, Kulturális Bizottság, Tanrend-előkészítő Bizottság, Oktatási Bizottság stb.). Egyetemünkön kívül Donáth professzort az ELTE Bölcsészettudományi Kara és a Testnevelési Egyetem is gyászolja. Előbbiben pedagógus- és pszichológushallgatók számára adott elő anatómiát és élettant. Utóbbiban a sporttudomány és a mozgásbiológia elismert tanáraként, a Magyar Biológiai Társaság Mozgás- és Viselkedésbiológiai Szakosztálya alapító tagjaként tevékenykedett. A sporttal kapcsolatos elkötelezettségének bizonyítéka, hogy az Orvostudományi Sport Club (OSC) elnökségi tagjának választották.

A Magyar Anatómusok Társaságának tagja, főtítkára, elnöke, majd vezetőségi tagja is volt. Az Anatomische Gesellschaft is tagjai közé választotta. Számos további

tudományos bizottság munkájában is közreműködött. Ezek a teljesség igénye nélkül: International Academy of Cytology; Nemzetközi Anatómiai Társaságok Szövetsége (IFAA); Nemzetközi Anatómiai Nomenklatura Bizottság (IANC); Európai Nomenklatura Bizottság; Magyar Biológiai Társaság; Magyar Élettani Társaság; a TIT Biológiai Szakosztálya és Embertani munkacsoportja; az Optikai Egyesület mikroszkópiai munkabizottsága; a Magyar Patológiai Társaság Hisztokémiai Szekciója és Exfoliatív Citológiai Szekciója; az Egészségügyi Tudományos Tanács (ETT) Morfológiai Szakbizottsága. A Mihákovics Alapítvány Kuratóriumának elnöke. A Semmelweis Egyetem Baráti Társaság Vezetőségének tagja. Az Amerikai Biográfiai Intézet tanácsadója...

Tudományos munkássága, amellyel 1964-ben elnyerte az orvostudományok kandidátusa címet, a kvalitatív és kvantitatív fluoreszcens hisztó- és citokémia kérdéskörére összpontosult. Közel kétszáz eredeti közleményét, ugyanennyi konferenciaszereplését és konferenciaszervezői tevékenységét, illetve külföldi tanulmányútjait a helyszűke miatt itt nem sorolhatjuk fel.

Kitüntetései közül is csak a legfontosabbakat említem. Rectori elismerő oklevél (1961). Dékáni (FOK) elismerő oklevél (1962). Az oktatásügy kiváló dolgozója (1965). Szolgálati érdemérem (1969). A Helsinki Egyetem díszmunkáért (1969). Az Egészségügyi Miniszter Elismerő Oklevele (1976). Semmelweis Jubileumi Emlékérem (1976). Kiváló Munkáért emlékérem. Markuszovszky-díj (1985, 1988). A Purkinje Társaság honoris causa doktora. Huzella-díj (1995). MOTESZ-díj (1995). Pro Universitate kitüntetés (2006). Gyémánt-diploma (2010). A Magyar Érdemrend Lovagkereszt polgári tagozat kitüntetése (2014).

Donáth Tibor egészen fiatalon került közel az orvostanhallgatók és más szakok hallgatóihoz. Kiváló előadói és oktatói kvalitásai igen hamar megmutatkoztak. Utolérhetetlen kommunikációs készsége eleve az egyetemi oktatói karrier felé irányította. Személyében tökéletesen ötvöződött a diszciplínáját tudományos igénnyel művelő kutató, a morfológia és a nomenklatura iránt különleges érzékkel rendelkező oktató, és a felülmúlhatatlan előadói és írási készséggel rendelkező kommunikátor. Nemcsak kitűnő oktató és előadó volt, hanem zseniális nyelvérzékkel megáldott személyiség, aki több nyelven is képes volt szójátékokkal, nyelvi bravúrokkal operálni.

Száma a szavak, a nyelv, a nomenklatura játék volt, ha úgy tetszik, akár „szín-játéknak” is nevezhetjük ezt a képességegyüttest. Ha valaki végigolvassa a nyolcvanas években született ünnepi beszédeit és megnézi a ránk maradt képeket méltán híres performanszairól, akkor szemernyi kétsége sem lehet afelől, hogy Donáth Tibor imádott szerepelni és imádott szójátékot („groteszk szófacsarást”), viccet, szarkazmust csempészni mindennapi életünkbe. Egy írásában magát *homo ludens ethimologicus et semantologicus*-nak nevezte. „A játék szerepe a szellemi frissesség megtartásában” és a „Játék és művészet” című cikkei arról tanúskodnak, hogy képességeit teoretikusan

is kamatoztatta. Mindemellett otthonosan mozgott a zenetörténetben, vagy ahogyan egykori kurzusát maga nevezte, a zenetörténelemben, de a képzőművészet szeretete és morfológiai összefüggéseinek értelmezése is hozzátartozott repertoárjához. Donáth Tibor haláláig a Magyar Orvos Írók és Orvos Képzőművészek Körének alelnöke volt...

Szomorú felismerés számomra az, hogy ennek az istenadta képességgel rendelkező oktatonak, előadónak egyetlen tantermi előadásán vagy gyakorlatán sem vehetem részt. Mentségemül szolgáljon az a tény, hogy medikus koromban, illetve akkor, amikor saját oktatói attitűdjeim kialakításán fáradoztam, Donáth professzor egy másik intézet oktatója volt, én csak hírből hallottam írói, előadóművészi és anatómiai tudásáról. Amikor közelebb kerültünk egymáshoz, és hangsúlyozom, egy bő emberöltő, 30 év választott el bennünket egymástól, a klasszikus mester-tanítvány típusú kapcsolat már nem jöhetett létre közöttünk. Számomra Donáth Tibor az örökké jó kedélyű, mosolygós, tréfálkozó, szellemes „nagy” anatómus maradt, akinek közleményei, könyvei és irodalmi igényű írásai adták meg az oktatói súlyt és a felülmúlhatatlan presztízst! Kérem, hogy ismét olvassák el az *„Anatómus lettem a SOTE-n”* című művet (Medicina Kiadó, 1998), amelyből kitetszik, hogy Donáth professzor az anatómia oktatásáért mélységesen elkötelezett tudós (ahogyan önéletrajzában magát nevezte: „orvospedagógus”), de egyben kitűnő írói vénával megáldott tanár is. Számos cikke foglalkozik az orvoscépzés, a felsőoktatás általános kérdéseivel.

Büszkén vallom ugyanakkor azt, hogy volt egy pont az életemben, amikor Donáth Tibor ismeretlenül is a mesterem volt. A hetvenes években komoly elhivatottsággal készültem az orvosi egyetemi felvételire. Ez nem volt túl nehéz, mivel általános iskolás korom óta anatómiai ábrákat rajzolgattam és jegyzeteket készítettem. Izgalmas kérdés, hogy mit jelentett volna számomra a Donáth professzorral való ismeretség a felvételi idején. Sajnos, iskolai tanulmányaim alatt nem adatott meg a híres anatómussal való személyes találkozás. A széles körben ismert és elismert, szenzációs Donáth-könyvet, az *„Anatómia és élettan” – pszichológushallgatók számára* című remekművet azonban ronggyá olvastam. Ezen keresztül mégiscsak Donáth Tibor tanítványának tekintem magam. Elsőre felvettek az orvosi egyetemre...

Sikerese felvételi vizsgám után 40 évvel nyugodtan mondhatom, hogy bármely medikusnak elfogadnám az anatómiai kérdésekre adott válaszait a szigorlaton, ha mindazt (de azt hiánytalanul) tudnák, amit Donáth Tibor akkoriban a pszichológushallgatóknak leírt. A kijelentés nem értékítélet a mai medikusok teljesítményéről, hanem elismerés a fél évszázaddal ezelőtt keletkezett csodálatos könyvnek, amelyet akkor is kötelező olvasmánynak tartok, ha ma már új, német és angol nyelven elérhető, modern klinikai ismeretekkel kibővített művek között válogathatunk.

Donáth Tibor az egyik legbonyolultabb és talán a leg-
egzaktabb nómenklaturát használó diszciplína, az anató-
mia művésze volt. Nem csodálkozhatunk azon, hogy a
lingvisztikai lelemények, titkok, néha zavarba ejtő kétér-
telműségek, utalások zseniális mestere, zsonglóre volt.
Nyelvi találékonyágban és humorban „nem ismert tré-
fát”, és hallgatói haszonélvezői voltak e képességének,
mivel egy nehezen érthető terminus technicus tréfás ma-
gyarázata felejthetetlen lehetett a tanítványok számára.
Aki az anatómia elsajátításának élményét a saját bőrén
átélte és átérezte, annak a számára nem kétséges, hogy
egy ilyen derűs, humoros szemlélettel a rendkívül komp-
likált tantárgy automatikusan élvezetté válhatott és ma-
radhatott akár egy életen át. Donáth professzor egyik
legújabb munkájában, a „*Négy nyelvű Anatómiai Szótár*”-
ban minden hivatalos anatómiai fogalom latin, angol,
német és magyar nyelvű megfelelőjét adja meg, létrehoz-
va ezáltal a modern magyar anatómiai nevezéktant is.
Donáth Tibor a *Magyar Orvosi Nyelv* című rendkívül
nívós lap Szerkesztőbizottságának a tagja volt több mint
másfél évtizeden keresztül. Közleményei a magyar orvo-
si, illetve anatómiai szaknyelv történetével foglalkoznak,
és ezeken keresztül nagy élvezettel mélyül el a szaktudo-
mány és a nyelvújítás határterületét érintő kérdésekben.

Ha valakinek az eddig felsorolt elképesztő oktatói-elő-
adói képességek és nyelvi teljesítmények nem volnának
elegendőek ahhoz, hogy eldöntsék, mire van szükség a
sikeres oktatói karrierhez, hadd mondjam el: Donáth

professzor „*Krónikás is voltam a Semmelweis Egyetemen*”
(Semmelweis Kiadó, 2012) címmel remekművet jelente-
tett meg. Ebben olyan írásait válogatta össze, amelyek-
ben a megelőző húsz év jelentős egyetemi eseményeiről
számolt be. A „krónikás” megnevezés magyarázata
egyébként abban keresendő, hogy az *Orvosegyetem*, majd
Semmelweis Egyetem című nagysikerű lap Szerkesztőbi-
zottságának elnöke, később felelős kiadója, végül a Szer-
kesztőbizottság tiszteletbeli elnöke lett, és írásai évtize-
deken keresztül a lap legnépszerűbb olvasmányai voltak.

Kedves Tibor! Köszönöm, hogy halhatatlan műveid-
del segítettél a morfológia és a nómenklatura útvesztőjé-
ben eligazodni. Szomorúan, de hálásan gondolok arra,
hogy életeddel és műveiddel halálod után is példát mu-
tatsz a leendő orvos- és fogorvos-tanítványoknak”. Adja
Isten, hogy életműved a magyar orvostudomány sikereit
örökbítsa! Búcsúzóul hadd idézzem egy ifjúkori „zsen-
gédet”:

„Álmok bús hajósa lettem,
Minden gondot félretettem
S lágy hullámi tengerében
Végre megnyugvásra letem.”

Isten áldjon azon az ismeretlen úton, amelyen 2018.
január 3-án elindultál.

Szél Ágoston dr.

„A magas célhoz rögzös, meredek út vezet,
de amelynek mentén gyönyörű virágok pompáznak.”